

Дромашко А.О., студент,
Юридичний факультет,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Рибікова А.В., к.ю.н.

САМОСУД: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ІСТОРИЧНІ ФОРМИ

Подія 17 вересня 2019 року, а саме вбивство звільненого з-під варти сепаратиста в Маріуполі невідомими особами шляхом розстрілу впритул на порозі його ж квартири, дає неабиякі підстави для замислення над загрозою хвилі самосудів в Україні, через що вони виникають і як їх уникнути. Саме тому метою цієї доповіді є розкрити природу явища самосуду, наводячи при цьому конкретні приклади з історії.

Юридична енциклопедія за редакції Ю.С. Шемшученка визначає самосуд, як вчинення розправи над особою без належних на те прав, підстав і в позасудовому порядку. Супроводжується, як правило, побиттям відповідної особи, заподіянням тілесних ушкоджень, знущанням над нею тощо [1].

У середньовічній Німеччині, де суди були далекі від справедливості, виникла специфічна форма самосуду – фемгеріхт. Їх судді згадуються в історичних джерелах як месники за порушення Заповідей Божих, а визначальною рисою їх присудів і покарань була повна таємність. І така таємність лякала так само, як і невідворотність покарання. У епоху «Дикого Заходу» у США були поширені самосуди у формі вігілантизму («комітетів пильності»), а також «ганфайтерів» – озброєних осіб, які розшукували та вбивали злочинців у обмін на грошову винагороду.

У другій половині XIX ст. Сполучені Штати сколихнула хвиля самосудів, що мали форму так званого «Суду Лінча», або «лінчування», назва якого, за однією з версій, була пов'язана з іменем Чарльза Лінча, плантатора зі штату Вірджинія часів Війни за Незалежність США, відомого застосуванням тортур для розправи без суду й слідства над прибічниками Британії [1].

Виникнення суду Лінча як систематичної практики належить до кінця 1860-х рр., коли після поразки в Громадянській війні Південь США був окупований військами Півночі: землі піддавалися масовій скупці з боку північних ділків, так званих карпетбеггерів, а чорношкіре населення, оголошене в ході війни абсолютно вільним від рабства, мстило своїм колишнім господарям. Для боротьби з північними окупантами була заснована таємна організація Ку-Клукс-

Клан, члени якої широко практикували «суди Лінча». Після розгрому «Першого» Ку-Клукс-Клану у 1870-х рр. Конгрес законодавчо закріпив сегрегацію, прийнявши Закони Джима Кроу. За їхнє порушення темношкірий громадянин міг зазнати лінчування. Лінчуванню піддавались етнічні італійці, євреї, англомовні католики.

На початку ХХ ст. у Ваймарській Республіці фемгеріхти набули політичного забарвлення. Фемічними суддями, як правило, ставали ветерани Першої світової війни, а жертвами – зрадники німецької держави й нації. У практиці українських підпільників того часу, як то УВО, ОУН і УПА, така методика носила назву атентатів (від німецького «attentat» - замах на вбивство).

Тоді чому виникають самосуди і в чому полягає їхня небезпека? Богдан Петренко, заступник директора Українського інституту дослідження екстремізму, стверджує: «Є три основні причини, які призводять до розповсюдження самосудів: відсутність центральної влади, нелегітимна влада і війна. Враховуючи рівень довіри до державних структур, щонайменше дві є і у нас. І ми не відчуваємо як самосуд набирає обертів. Хтось прив'язує до стовпів за погляди, а хтось – убиває за неповернутий борг у 500 гривень. Не відчуваємо, бо очікуємо на такі наслідки.

Та найбільша проблема – коли на самосудах починають будувати свій імідж. Таких собі «робінгудів». Рецепт простий: беремо соціальну категорію, що якої суспільство негативно ставиться і починаємо її «щимити». Гомосексуалісти, роми, люди з проросійськими поглядами, депутати – неважливо. Головне, щоб був елемент публічності. А найпростіше публічності досягти шляхом насилля» [2].

І в подібних версіях є своя доля правди, адже таким чином з'являється шанс виникнення панічного страху в деяких громадян, щойно вони дізнаються про подібні випадки самосуду. Але, тим не менше, варто запам'ятати декілька важливих нюансів: 1) жертвами фемічних судів передусім ставали продажні судді; 2) спинити стихію самосудів може лише справедливість законних судів у державі, адже саме несправедливість є тим імпульсом, який підштовхує свідомих громадян на самостійну боротьбу з небезпекою, котра загрожує людям і державі.

Література

1. Юридична енциклопедія. Ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] К. Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2003. 736 с.

2. Петренко Б. Чи є самосуд актом справжньої справедливості? URL: <https://glavcom.ua/columns/bpetrenko/chi-je-samosud-aktom-spravzhnoji-spravedlivo-sti-575536.html>